

6. Бабін Б.В. Права людини та громадянське суспільство. Одеса: Фенікс, 2014. 320 с.

Пагас Анна Едуардівна,
здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра ННІ № 1
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:
Халюк Сергій Олександрович,
професор кафедри конституційного
права та прав людини НАВС,
доктор юридичних наук, доцент

РАСОВА ДИСКРИМІНАЦІЯ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ, ІСТОРИЧНІ КОРЕНІ ТА СУСПІЛЬНИЙ ВПЛИВ

Расова дискримінація є складним соціальним явищем, яке має глибоке історичне коріння та сучасні прояви. Попри ухвалення численних міжнародних документів та національних законів, проблема нерівності на основі раси залишається актуальною в багатьох країнах світу. Особливе значення має аналіз механізмів боротьби з дискримінацією, які сприяють захисту прав людини та формуванню толерантного суспільства.

Расова дискримінація має давню історію, корені якої сягають колоніальної епохи XVI–XVIII століть. Європейські колонізатори використовували расову ідеологію для виправдання рабства, експлуатації та винищення корінного населення. Наприклад, у США рабство африканців було офіційно закріплене до середини XIX століття, а закони Джима Кроу (1876–1965) узаконювали сегрегацію на основі раси [1].

На міжнародній арені боротьба з расовою дискримінацією розпочалася лише після Другої світової війни, коли світове співтовариство усвідомило наслідки расової ненависті, яка призвела до Голокосту та інших злочинів нацистського режиму.

Міжнародно-правові механізми боротьби з дискримінацією були однією з рушійних сил, які допомогли суспільству почати рух проти расизму. Основу міжнародних зусиль у подоланні расової дискримінації складають такі документи:

1. Загальна декларація прав людини від 1948 року, де в статті 1 проголошує, що "всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах" [2].

2. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації від 1965 року. Це одна з найперших конвенцій, яка встановила зобов'язання держав

боротися з расизмом, приймати національне законодавство та створювати спеціалізовані інституції [3].

3. Резолюції ООН проти апартеїду. У 1973 році була прийнята Міжнародна конвенція про припинення апартеїду, яка мала на меті ліквідацію расової сегрегації у Південній Африці.

Національні механізми на прикладі України. В Україні правові механізми протидії расовій дискримінації закріплені в:

- Конституції України (стаття 24): Заборона будь-яких форм дискримінації, включаючи расову.
- Законі України "Про засади запобігання та протидії дискримінації": Закон передбачає адміністративну та кримінальну відповідальність за дискримінацію [4].
- Кримінальному кодексі України (стаття 161): Установлює покарання за порушення рівноправності громадян.

Проте, судова практика в Україні демонструє низький рівень звернень за захистом від дискримінації, що пояснюється недостатньою правовою культурою громадян і складнощами доведення расової дискримінації в суді.

Соціальні та економічні наслідки. Расова дискримінація негативно впливає на суспільство в різних проявах та сферах діяльності, на прикладі розглянемо політичну, економічну та культурну сфери:

1. Політична нестабільність проявляється через нерівність за ознакою раси, що сприяє соціальній напрузі, яка в свою чергу може провокувати протести та конфлікти. Як приклад можна назвати рух Політичної нестабільності – Black Lives Matter (BLM) у США (2020). Причиною цього є смерть Джорджа Флойда, афроамериканця, внаслідок дій поліцейського. Результатом цієї події були масштабні протести по всій країні проти поліцейського насильства та системної расової нерівності. Протести поширилися на інші країни, ставши символом глобальної боротьби з расизмом. Події супроводжувалися не лише мирними демонстраціями, але й епізодами насильства та зіткнень між протестувальниками й правоохоронцями.

2. Економічний розрив трапляється тоді, коли представники расових меншин часто обмежені в доступі до якісної освіти, медицини та працевлаштування, що посилює соціальну нерівність. Візьмемо до прикладу ромів, які в багатьох країнах, зокрема в Румунії, Болгарії, Україні та Словаччині, обмежені в доступі до освіти через дискримінацію та соціальну ізоляцію. За даними Європейського агентства з прав людини (FRA), лише 20% ромських дітей отримують середню освіту, що значно нижче середнього показника по ЄС. Більшість дорослих ромів працює в неформальному секторі економіки або залишається безробітними.

3. Культурна ізоляція. На цей вид нестабільності в суспільстві впливає обмеження інтеграції меншин у суспільстві, що спричиняє утворення «гетто» та перешкоджає міжкультурному обміну. Особливо утворення «гетто» розповсюджене в США, де після Другої світової війни політика «червоних ліній»

(redlining) обмежувала афроамериканців у доступі до житла в благополучних районах, змушуючи їх оселятися в окремих міських районах. Це утворило культурну ізоляцію, що зберігає економічну та соціальну нерівність, а також обмежує інтеграцію цих громад у ширше суспільство.

При цьому, наявні також успішні приклади подолання дискримінації. Одним із яскравих прикладів є подолання апартеїду в Південній Африці. Завдяки міжнародному тиску, внутрішнім реформам і боротьбі активістів, таких як Нельсон Мандела, апартеїд був офіційно скасований у 1994 році. Іншим прикладом є рух за громадянські права у США під керівництвом Мартіна Лютера Кінга, який призвів до прийняття Закону про громадянські права (1964) та Закону про виборчі права (1965).

Узагальнивши вище сказане можна сказати, що расова дискримінація залишається глобальною проблемою, яка потребує комплексного підходу для її вирішення. Ефективна імплементація міжнародних норм, активна участь громадського суспільства та системна правова освіта є ключовими компонентами боротьби з расовою нерівністю. Лише об'єднавши зусилля національних і міжнародних інституцій, можливо створити світ, у якому всі люди мають рівні права та можливості незалежно від раси.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Dred Scott v. Sandford, 1857 (історична справа США). URL: <https://www.loc.gov/collections/civil-rights-history/articles-and-essays/>
2. Загальна декларація прав людини. 1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015
3. International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, 1965. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-convention-elimination-all-forms-racial>
4. Про засади запобігання та протидії дискримінації : закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17>